

Марія ГОРБАЛЬ

ВОДА У РІЗДВЯНІЙ ОБРЯДОВОСТІ ЛЕМКІВ

У статті аналізується семантичне значення води в різдвяній обрядовості Лемківщини. Автор доходить висновку, що пошанування різдвяної води і міфи про її чудодійну силу засвідчують, що народ на різдвяні свята вшановує літні небесні сили — хмари і літній дощ, що відіграють велику роль у хліборобстві.

Ключові слова: очищення від хвороб, від минулорічних гріхів, від усього лихого перед початком нового року, магична оберегова функція, захисна сила.

© М. ГОРБАЛЬ, 2012

Значення води (в різних семантичних аспектах) у різдвяній обрядовості Лемківщини розглядатимемо в загальноукраїнському контексті. Це обумовлено конкретними історичними причинами. Річ у тім, що в III—IV ст. багато слов'янських племен відділилось від основної маси слов'янства і перейшло через Карпати на Балкани. В кінці IV ст. н. е. «велика мандрівка народів» завершилась — слов'яни зайняли усі землі, в тому числі й ті, які згодом окреслились назвою Лемківщина. Ця доба переходить в княжу добу, слов'янську, бо землі були заселені слов'янами [22, с. 62]. Як духовну спадщину ці племена перенесли і свої первісні слов'янські етнокультурні традиції. А тому й дотепер прослідковуємо незліченну кількість південно-слов'янських етнокультурних паралелей, через віки збережену в народній пам'яті.

Як вказує Володимир Гнатюк, «в старій Русі приносили жертви криницям і болотам і вважали їх святощами... Наші предки в старинній Русі «кладяземь і езерамь жертвы прыношаху». Та святість води заховалася донині» [6, с. 49, 50].

У слов'янській міфології вода є один із праелементів життя і прасимволом людства. Це яскраво відтворено у лемківській колядці:

*Коли не було з нащада світа,
Тогда не було неба, ні землі.*

А но лем було синее море... [20, с. 118].

На життєвому шляху людства вода трапляється в різних своїх формах, отож із різним смисловим навантаженням. Однак в основі усіх різновидів форм води є, насамперед, джерело, свіжа вода, що б'є з лона землі. З джерела постає криниця, потік, річка. Джерело є початком, будучи ще не скаламученим, чистим. Джерело видається істинно творчим елементом, а також символом плідності, материнства [19, с. 246].

Перед Різдвом (як і перед Великоднем) відбувалося обрядове очищення, яке вважалося обов'язковим. Зимою найбільша кількість очищальних заходів припадала на Пилипівський піст. У цей час білили хати, мили усі меблі, образи, мазали свіжою глиною долівку, витрушували старий одяг, шили новий одяг, купували нове взуття. Те ж саме відбувається і в Страсний тиждень перед Великоднем: «Білять свіжо хати, чистять, миють всі меблі, прибирають стіни і самі наряжаються» [23, с. 5]. Однак ця традиція не суто лемківська чи загальноукраїнська, а загальнохристиянська, що видно на прикладі не тільки європейських народів [13], а й корін-

них народів Американського континенту [26] чи народів Півночі [27].

Кульмінацією усіх очищальних обрядів є переддень Різдва. На цей день припадає очищення водою: обрядове вмивання, подекуди й купання (як людей, так і окремих речей, на чому ми зупинимось згодом), окроплення садиби, обійстя.

Перед Святою вечерею вся челядь йшла на потік митися, «щоби всі хвороби попливли з водою». — Це перше семантичне значення Святвечірньої води, яке в обрядах дійшло до наших днів. — **Значення очищення від хвороб, від минулорічних гріхів, від усього лихого.**

Про те, що милися у проточній воді з лікувальною метою, бо її течія асоціювалася із здатністю змивати, очищати від недуг, свідчить запис С. Бескидського (який, хоча стосується передвеликоднього умивання, однак предметно свідчить про сутність самого умивання): «Як недалечко річка або потік — ідуть до біжучої води митися, віруючи, же змиє ся з кожного всяка зимова **нечистість і хвороба** (підкреслення наше. — М. Г.)» [1, с. 5]. Окрім того, що воді в цей вечір приписували чудодійну оздоровчу силу, ритуал миття водою означав позбавлення від гріхів (купіль очищення).

Умивання у проточній воді перед Різдвам Христовим — це **очищення від минулорічних гріхів перед початком нового року.**

Те ж обмивання, очищення відбувалося і в перший день Різдва. Цей день починався тим, що вся родина вранці обмивалася водою зі срібними монетами, щоб водилися гроші. Зранку на Різдво перед сходом сонця йшли на ріку (потік) по воду та митися. Милися грішми, щоб були здорові, круглі, як гріш [12, с. 10]. Так, зокрема, ми зафіксували від респондентів зі с. Поляни Кроснянського повіту (північна Лемківщина), що йшли митися до річки усією сім'єю. Господиня брала під пахву хліб і рушник, челядники милися, обтиралися рушником, тоді повагом вертались до хати, молячись по дорозі¹. Згодом ця тра-

діція подекуди стала спрощуватися: приносили воду з річки до хати і милися або всі, або тільки діти в хаті, а дорослі йшли до річки.

«Перед виходом до церкви кождий мусів мьтися грошами. Газда давав кождому пару монет, тот зануряв руку з грошами до шаплика з водом і потирав лице» [3, с. 10]. Або ж просто кидали в миску гроші. Білі монети мали гарантувати багатство (щоб стільки було грошей, як води, або ж, за іншими віруваннями, щоб гроші велися цілий рік). Мідяки мали гарантувати бронзове обличчя і здоров'я. Тут, за законом контакту, твориться перенесення особливостей від води до грошей, а від грошей до того, хто ними миється.

Таке ж обмивання, очищення відбувалося і в перший день Нового року, на Щедрий вечір та на Йордань. Перед тим, як сісти до Вечері на Щедрий вечір, господиня кропила в стайні худобу, усі присадибні будівлі, обійстя і хату свяченою водою, яку зранку святили в церкві. На самій Вечері на Щедрий вечір господар дому кропив усіх челядників свяченою водою, а також нею розпочинали святвечірню трапезу. Таке ж окроплення свяченою водою відбувалось і на Йордань після відправи в церкві. Як захорону від відьом (босорок) на Йордань робили на усіх дверях та рамах вікон хрестики з замісу муки та свяченої води (або свяченої крейди).

За віруваннями багатьох народів саме в різдвяний період нечиста сила, яка була відпущена Господом на землю «для вільного гуляння», дуже активізувалася [16, с. 180], а тому проти неї вживались різні запобіжні заходи.

Перенесення особливостей від води на речі, які б мали на неї уподібнюватися, зустрічаємо і в моментах різдвяного ворожіння. Так, у словацькій Лемківщині, щоби був високий надій молока від корови, дотримувались таких ритуалів: коли перед Святою вечерею господиня йшла до потоку митися, то брала зі собою дійницю. Зачерпала у неї воду (але так, щоб ніхто цього не бачив), і приповідала:

Водичко, ворданичко,

Будь мі спомочничко,

Я беру своїй корові млічко [25, с. 100].

Інший приклад: коли господиня зачерпала до дійниці воду, то приповідала: «З розтічків, з потічків, з панського маюра до мого дійника!» [24, с. 177]. Це в іншій місцевості, коли вся сім'я йшла на потік митися, один з членів сім'ї входив босий у воду, а

¹ Зап. від Ардан Юстини Іванівни, 1933 р. н. та Касп'як Ярослави Миколаївни, 1937 р. н., с. Поляни Кроснянського повіту; Неїлик Євгенії Йосипівни, 1933 р. н., с. Чорноріки Кроснянського повіту; Вавричин Марії Григорівни, 1935 р. н., с. Мшана Кроснянського повіту; Когута Петра Михайловича, 1919 р. н., с. Ріпник Кроснянського повіту.

другий питав: «У чим стоїш?» Той відповідав: «По кісткы у молоді, а по коліна у зметанці!» [24, с. 177] (зразок магії уподібнення — смільної магії).

У с. Фльоринці дочка чи син приносили на Вел(и)ю до хати повні відра води і говорили: «На щестя, на здоров'я, на тот Новий рік». Хтось з батьків відповідав: «Боже заплат, — отколь ідеш, полазнику? Сідай же!» — «З поводнього» (з дав. поль. *powodne* — данина, яку стягували зі селян). — «Што нам несеш?» — «Масло, сир, сметану і моц вшиткого доброго» [21, с. 105] — знову зразок смільної магії. (Повні відра води уподібнюються до «моц вшиткого доброго»). Така бесіда мала б забезпечити так багато молочних продуктів, ніби приніс збір від усієї громади села.

У селах Милик, Андріївка і Цавник побутувало таке повір'я: «Як газда принесе на Велию воду з ярка, то газдиня ся звідусь: «Що-с приніс?» Газда каже: «Саму сметанку» [4, с. 21].

Повертали до хати поважно, шепчучи молитву.

У давніші часи лемки мились у крижаній воді, повністю роздягнувшись (села Кункова, Ганчова). Вмиваючись, намагались зачерпнути трохи піску, який потім сипали в посівне зерно (щоб стільки зерна вродилося, скільки піску вода несе, та щоб снопи були такі важкі, як пісок. — Приклад сімільної магії) [21, с. 103].

Коли заходили до хати, то всі казали тричі: «Христос раждається», а господиня відповідала: «Славити Його». В іншій місцевості кожний, що вертався з миття, три рази здоровився з господинею: «Понагайбі на щастя, на здоровля». Газдиня відповідала тричі: «Дай Боже» [11, с. 6]. Потім сама господиня брала рушник і дійник і йшла до потоку митися. Помившись, набрала у дійник води і, молячись, поверталась додому. Увійшовши, теж віталась: «Понагбиг...», і повний дійник води (щоб корова завжди мала стільки молока), ставила за стіл. До нього під час (чи після — де яка була традиція) Вечері кидали по ложці (в інших місцевостях — по три) з кожної страви для небіжчиків, щоб і вони не голодували [24, с. 177]. Після Святої вечері цю воду з залишками від трапези давали коровам, «жеби мали вельо молока».

Обов'язковим моментом було те, що усі члени родини, після миття на річці (чи в хаті) **вдягали новий (чистий) одяг**. У старому чи брудному одязі

сідати за святковий стіл не можна було². З цією метою хтось з батьків чи старших дітей заздалегідь приготував для усієї родини святкове вбрання (прасували й підчищали) та взуття, щоб виглядати якнайгарніше та найурочистіше. Як згадують жительки с. Ратнавиці, «нянью чистили і мастили для усіх нас чоботи і черевички. Ставили їх коло печі (в теплому місці) в два ряди: спочатку чоботи свої, мамині, інших дорослих челядників, а потім, у другому ряді — наші, дитячі чобітки і черевички. Вже на Святій вечері ми то взували, і через свята ходили в чистому парадному взутті»³.

Однак, окрім очищальної та оздоровчо-лікувальної та функції, вода і звичайна, і, само собою, свячена, на Святій вечері має і **магічну оберегову функцію**.

У переддень Різдва (на Вел(и)ю) зранку хтось з родини йшов до церкви за свяченою водою на Вечерю. Її добавляли до замісу тіста, споживали при Святій вечері, використовували для окроплення із захисною (обереговою) метою.

Подекуди на Лемківщині перш, ніж засісти до Святої вечері (як і в інших регіонах Карпат), брали хліб, свічку, ложку меду, а також обов'язково і ложку куті, і з тим тричі обходили довкола хати. Респондентка зі с. Збоїска повідомила, що у їхньому селі перед Вечерею господар брав свячену воду, мак, часник, житній хліб (який потім клали на стіл), і, відмовляючи молитву, кропив як у середині в хаті, так і кругом хати, і на подвір'ї [**Кіцера Емілія**]. Однак слід зазначити, що такий ритуал окроплення хати і обійстя на Лемківщині відбувався лише у деяких селах. У переважній частині така традиція побутувала на Водохреще, а не на Святвечір.

У с. Чабини, аби був хороший урожай садовини, господиня, як на Вел(и)ю замісила тісто на крачуна, помила руки, до тієї води долила свяченої водиці і тим йшла кропити фруктові дерева [24, с. 175]. Окроплення дерев свяченою водою, а також водою від замісу карачуна запобігало дерева від морозу та гарантувало їм плодючість на наступний рік.

Цікавий приклад семантичного навантаження води зафіксував Р. Кісь на Закарпатті: «На Святій вечері... карачун не їли. Він стояв на столі до Свято-

² Зап. від Гоцко Степана Івановича, 1937 р. н., с. Балутянка Саніцького повіту.

³ Зап. від Бардун Марії Володимирівни, 1928 р. н., с. Ратнавиця Сянницького повіту.

го Василя (до Нового року за ст. ст.). На Новий рік з тим карачуном ішли до потоку. В потоці спочатку мили карачун, а відтак милися самі, примовляючи: «Яка вода здорова, такий щоб і я був здоровий; як хліб усі поважають, так щоб і мене поважали» (с. Щербівець Волівецького р-ну) (інший варіант — все це проробляли перед Святою вечерею або після — по півночі). Інколи карачун мили не занурюючи у воду, а тільки змочуючи рукою його поверхню у трьох місцях» [14, с. 461]. Подібний запис зробив також на Гуцульщині Шнайдер ще у ХІХ столітті [28, с. 213].

Тут вода виконує як очищальну, так і оберегову функцію. Купаючи карачун — різдвяний сакральний хліб — у воді, вода сама від нього сакралізується, освячується. Потім же та оберегова функція води передається на людей, які нею обмиваються. З іншого ж боку, карачун, скупаний у воді, сам заряджається водною стихією і передає свою магічну силу людям, які його споживають.

Подекуди на Гуцульщині типологічним і функціональним аналогом карачуна був обрядовий хліб, який називали «Василь» (так називали у зв'язку з його ритуальною залученістю в обряди «на Василя» — старий Новий Рік). Цікавий запис стосовно цього ритуального хліба зробив Шнайдер на Гуцульщині ще у ХІХ ст.: «Опівночі сам господар з хлібом, який називали «Василем» і коновкою спішив до річки чи потічка, тричі мочив хліб у воді, примовляючи: «Не купається хліб у воді, але я у здоров'ї і силі». Набираючи води, казав: «Не беру я воду, але молоко, мед і вино» (магія уподібнення) [28, с. 213].

Аналогічні магічні дії з ритуальним хлібом, однак у перший день Нового року, виконувались у Галичині та на Закарпатті. Спозаранку господиня одягає чоловічу шапку, бере хліб і з відрами йде по воду. Зачерпнувши води, каже: «Водице-арданице, даю тобі хліб, — і три рази опускає його в воду, — а ти, — каже, — дай мені вино» [17, с. 26; 2, с. 206].

Цікаве обрядодійство, однак із свічкою та снопом, дідухом, які призначались для опровадження Святого вечора, ми зафіксували від жительки с. Струбовисько Ліського повіту. — Перед тим, як її використовувати за призначенням, господар дому купав у ріці. Це виглядало таким чином: вся родина йшла на ріку митися. Попереду — господар дому (батько), несучи в руці запалену свічку, під пах-

вою — сніп збіжжя (вівса), за батьком — уся челядь. По дорозі до річки молилися. Батько гасив свічку (або її уже вітром задуло), занурював у воду (купав у ріці), мочив сніп, потім усі милися і хуленько повертались додому (ходили на ріку босоніж)⁴.

Якщо умивання людей перед Святою вечерею означало очищення — від гріхів, хвороб та оновлення, набуття статусу нового, то купання свічки і снопа — освячення цих речей через водну стихію, яка все очищує.

В усіх цих прикладах відлунюється давнє за своїм походженням семантичне навантаження води — очищення перед чи після переходу в інший стан, статус, в інший світ. — Карачун, свічка, сніп (дідух), пройшовши процес обмивання, набувають іншої семантики — ці речі стають благодатним даром для споживання (хліб), своєрідним посередником чи медіатором, здатним передавати магічну силу на об'єкт дії: людей та житло.

Очищення, обмивання перед Різдом чи після нього як очищення від хвороб, від минулорічних гріхів, від усього лихого (перехід в інший стан, статус) має великі аналогії із миттям, обмиванням з метою очищення від присутності в хаті чи в селі мерця. Уявленнями про те, що вода стає занечищеною від присутності покійника чи можливого занурення в неї душі, зумовлена низкою звичаєвих захорон. Так, із прикладів з Ліського та Новосандецького повітів, в хату приносили чисту воду, а «стару» виливали, вірячи, що хто її вип'є або нею вмийється — заслабне: «...Не вільно залишати води на ніч — щодня має бути вода чиста і свіжа» [8, с. 273], «Не кажут води їсти зо стравом, бо її принесено до хіж, як є в селі мертвий, бо в ній дух сидит» [4, с. 33]. Аналогічний приклад наводимо із Старосамбірщини (с. Мшанець): «Ті, що ночували при мерці, пересиділи цілу ніч, рано миють ся в свіжій воді, що принесе хтось із домашніх з ріки або колодязя, давну воду, яка є в хижи, виливають перед тим надвір» [8, с. 273].

Сучасний учений-богослов Римо-Католицької Церкви Папа Венедикт ХVІ, пояснюючи Хрещення Ісуса у ріці, пише, що поринання у воду є смертна символіка нищівного та руйнівного. — Океан здавався давнім мислителям постійною загрозою космосу, землі, символом потоку, що міг би знищити всяке

⁴ Зап. від Лазоришин Галини Федорівни, 1931 р. н., с. Струбовисько Ліського повіту.

життя. Цю символіку могла передати і ріка. Але, разом з тим, як потік, вона є насамперед символом життя — великим донором життя. Отож йдеться про очищення, про звільнення від бруду минулого, що обтяжує і викривлює життя, — про новий початок, тобто про смерть і воскресіння, про те, щоб життя розпочати заново і спочатку. Тому можна сказати, що йдеться про відродження [19, с. 37].

За віруванням горян, воді притаманна захисна сила від босорок, лихого ока, хвороби і хижого звіра. Тут вода як природна стихія під час календарного переходу, яким є Різдво (коли найбільше активізується нечиста сила), стає засобом для обрядового очищення і оберегом для кожної людини. У Галичині (с. Зіболки Жовківського повіту) та Яворівщині побутує повір'я, що вода, якою помили посуд зі Святі вечорі, баби закопують під лаву і кроплять ними від уроків [18, с. 329]. Зафіксовано випадок у Карпатах, зокрема у селі Порогах Богородчанського р-ну Івано-Франківської обл., коли запалюють дев'ять стебелін з різдвяного дідуха і кидають їх на воду. Таким чином знімають вроки [5] (у більшості випадків вроки спалюють вуглинами, а з недавнього часу — сірниками). В усіх цих випадках наявне пряме застосування очищальної сили двох природних стихій: води та вогню, і то тільки у різдвяний час.

Всі ознаки відьом-босорок вказують на їх давній чисто міфічний характер, перероблений народною фантазією на звичайних людей з незвичайною надприродною силою. В народних оповідях вони тримають у руках град, дощ, росу, хмари, бурі, перетворюються звірами чи різними речами і доять худобу. Щоби захиститися від них, народ витворює цілий ряд оберегів. Одна група таких оберегів була спрямована на розмежування живого й уявного світів, створення ситуативної межі між ними (посипання свяченим маком, сіллю). Інша група оберегів повинна була нейтралізувати всяку нечисть, а то й завдати їй попереднього удару (окроплення свяченою водою, обведення полум'ям живого вогню. — Вогонь і вода як першоеlementи світу в системі сакральних цінностей є найбільш радикальними засобами очищення, знищення зла).

Із водою у лемків пов'язаний процес **ініціації хлопців**: хлопців, які готувалися перейти у статус парубків, на спеціальній вечірці, ними організованій, після першого у їхньому житті танцю з дівчиною,

підкидали вгору і кропили водою (с. Висова) [7, с. 23—24]. Такі «охрещені кавалери» на Різдво по півночі збирались і йшли на річку купатися [див.: 20, с. 88]. (Хлопці, які не пройшли ініціації, такого права купатися у ріці на Різдво не мали).

Будучи оберегом від усіляких лихих сил (хвороби, минулорічних гріхів тощо), вода стає знаком переходу в інший статус.

Пошанування різдвяної води відбилося в повір'ях та, відповідно, і на обрядах. Так, зокрема, під час Святої вечері не можна було встати з-за столу і йти пити воду (щоб були здорові зуби і не боліли та щоб улітку, як буде сильна спека на полі, можна було витримати без води — с. Валентівці, східна частина словацької Лемківщини) [24, с. 181]. Те саме повір'я про заборону пити воду на Святвечір («бо у жнива дуже схочеться пити, а то зле, небезпечно пити воду в жнива», щоб, напившись із криниці чи джерела, не захворіти) зафіксоване і в Галичині [18, с. 329]. У цих повір'ях поєднуються різдвяна вечеря із жнива — турбота про врожайний період року.

Звідки ж пішла традиція митися перед Святвечірньою трапезою? У міфології південних слов'ян ріки і потічки — це посудини, по яких тече кров Землі [9, с. 93].

Витоки традиції миття чи купання перед Святою вечерею можна приписувати періоду прийняття християнства, однак не виключено, що ще і набагато давнішому, міфологічному періодові, добі «дитинства» людства. Лемки глибоко шанували давні традиції свого народу, передавалися їх з роду в рід, з покоління до покоління.

Традиція миття, купання як змивання усього дотеперішнього, старого, грішного в Київській Русі встановилася із хрещенням її князем Володимиром. Як передає Літопис Руський, «помилував бо Він усе-таки нас хрещенням та оновленням Духа ... Благословен Господь Ісус Христос, що возлюбив новії люди, Руську землю, і просвітив її хрещенням святим!» [15, с. 66]. Однак ця наука доходить до русичів ще зі Старого Завіту. Так, у книзі пророка Єзекиїла читаємо: «Я окроплю вас чистою водою, і ви очиститесь; я вас очищу від усіх ваших гидот і від усіх ваших кумирів. Я дам вам нове серце, і новий дух вкладу в ваше нутро» [Єз. 36, 25—26]. І ще другий старозавітний пророк Міхей сказав: «Хто, яко Бог, одпускає гріхи і прощає несправедливість?»

... він напевне і помилує нас, занурить наші гріхи в глибину [морську]» [Мх. 7, 18—19].

Чи не є це давньоруське хрещення від поганства і прийняття нової, християнської віри? — Ось що про це, зокрема хрещення Володимира, говорить Митрополит Іларіон у своєму «Слові про закон і благодать»: «Роздягнувся, отже, каган наш і з одягом старої людини скинув усе тлінне, отряс порошок невірства і ввійшов у святу купіль, і народився від Духа і води. В Христа охрестився, в Христа зодягнувся і вийшов з купелі, вбравшись у чистоту, ставши сином нетління, сином воскресення... Віддався дальшим подвигам, велячи по всій своїй землі хреститися в ім'я Отця і Сина і Святого Духа... і всім стати Християнами — малим і великим, рабам і вільним, молодим і старим...» [10, с. 80—81]. Християнське хрещення — це обряд, де вода символізує оновлення, очищення і освячення [9, с. 93].

Обряд обмивання водою для обрядової чистоти зафіксований в основі християнського вчення — Біблії. У Старому Заповіті, коли йдеться про посвячення Арона та синів його, сказано: «Арона і синів його приведеш до входу в намет зборів та й обмиєш їх водою» [Вих. 29, 4]. Очищення від прокази також відбувалося водою: «Той же, хто очищається, випере своє вбрання, поголить усе волосся на собі, викупається в воді, і буде чистим» [Лев. 14, 8].

Про обмиття водою як позбавлення гріхів (купіль очищення) йдеться і в Новому Заповіті Біблії: «Чи ж не знаєте, що неправедні царства Божого не успадкують? ... але ви обмились, але ви освятились, але ви оправдались іменем Господа Ісуса Христа та Духом нашого Бога» [I Кор. 6, 9—11].

Учення Христа також часто порівнюють із водою для спраглих.

Висновки. Народні знання про очищувальні властивості води, глибока віра в її цілющу, живильну, прокреативну і охоронну силу притаманна людині архаїчного суспільства. У міфології древніх слов'ян вода була одним із праелементів життя і прасимволом людства. Уявлення про живильну міць води внаслідок впливу християнської світоглядної концепції та взаємопроникнення елементів магічного та християнського світогляду трансформувалися у віру в її святість.

У різдвяній обрядовості Лемківщини вода має два семантичних значення: очищення від хвороб, від ми-

нулорічних гріхів, від усього лихого, звільнення від бруду минулого, що обтяжує і викривлює життя, а також давніше за своїм походженням значення — очищення перед чи після переходу в інший стан, статус, в інший світ — засвідчує про новий початок, тобто про смерть і воскресіння, про те, щоб життя розпочати заново і спочатку, — про відродження.

Пошанування різдвяної води і міфи про її чудодійну силу показують, що народ на різдвяні свята вшановує літні небесні сили — хмари і літній дощ, що відіграють велику роль у хліборобстві. Народна традиція злучає Святу вечерю і жнива (забороняється пити воду за Вечерею, щоб не мучила спрага під час жнив). Таким чином, у різдвяних обрядах народ святкує початок нового хліборобського року.

1. *Бескидський С.* Великодні звичаї на Лемківщині (З лемківського фольклору) / С. Бескидський // Наше Слово (Варшава). — 1951. — № 15.
2. *Богатырев П.Г.* Вопросы теории народного искусства / П.Г. Богатырев. — М.: Искусство, 1970. — 544 с.
3. *Бортнянський Ю.* Святий вечір в нашій селі / Юрій Бортнянський // Лемківщина [квартальник]. — 1980. — Ч. 1.
4. *Бугера Іван, отець.* Звичаї та вірування Лемківщини / отець Іван Бугера. — Львів, 1939.
5. *Галайчук В.* Міфологічні уявлення про рослини / Володимир Галайчук // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат: у 4-х т. Т. 2. Етнологія та мистецтвознавство. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. — С. 590—608.
6. *Гнатюк В.* Нарис української міфології / Володимир Гнатюк. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2000. — 264 с.
7. *Горбаль М.* Хрещення кавалера / Марія Горбаль // Лемківський календар, 2005 / упорядник Горбаль Марія. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2004. — 148 с.
8. *Гузій Р.* З народної танатології: карпатознавчі розсліди / Роман Гузій. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. — 352 с.
9. *Енциклопедія. Символи, знаки, емблеми / авт.-сост. В. Андреева, В. Куклев, А. Ровнер.* — М.: Астрель, 2004. — 556 с.
10. *Іларіон, Митрополит.* Слово про закон і благодать // Джерела відродження духу, відродження України: релігія, суспільство, особистість, досвід, розвиток, перспективи. — Луцьк, Б.р. — С. 80—81. (Б-ка духовної літератури. Вип. 3.).
11. *З лемківських народних звичаїв // Наш Лемко.* — 1934. — Ч. 1.
12. *Зошак М.* Свят-вечір і народні повір'я / Михайло Зошак // Наш Лемко. — 1937. — Ч. 1.

13. Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы XIX — нач. XX в. Зимние праздники. — М., 1973. — 353 с.
14. Кісь Р. Аграрна верства архаїчної обрядовості карпатського ареалу / Роман Кісь, Марія Маєрчик // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат. : у 4-х т. Т. 2. Етнологія та мистецтвознавство. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2007. — С. 459—472.
15. Літопис Руський / за Іпатським списком переклав Леонід Махновець. — К. : Дніпро, 1989. — 592 с.
16. Логинов К.К. Традиционный жизненный цикл русских Водлозерья: обряды, обычаи и конфликты / К.К. Логинов. — Москва ; Петрозаводск : Университет Дмитрия Пожарского, 2010. — 424 с.
17. Онищук А. Народний календар: Звичаї й вірування, прив'язані до поодиноких днів у році. Зап. у 1907—1910 рр. в Зелениці Надвірнянського пов. / А. Онищук // Матеріали до української етнології. — Львів, 1912. — Т. 15. — С. 1—61.
18. Пастернак Я. Звичаї та вірування в с. Зіболках Жовківського повіту / Ярослав Пастернак // Матеріали до етнології й антропології. Видає Етнографічна комісія наукового товариства ім. Шевченка у Львові. Т. XXI—XXII. — Ч. 1. — Львів, 1929. — 548 с.
19. Рацінгер Йосиф [Венедикт XVI]. Ісус з Назарету. Ч. 1. Від хрещення в Йордані до переображення / Йосиф Рацінгер [Венедикт XVI] ; пер. з нім. Олега Конкевича. — Львів : Місіонер, 2008. — 410 с.
20. Різдво на Лемківщині: фольклорно-етнографічний збірник / автор-упоряд. Марія Горбаль. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 200. — 216 с.
21. Сивицький М. Різдво / Микола Сивицький // Лемківщина: земля — люди — історія — культура. Т. 2 : Записки НТШ. — Т. 206. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней, 1988. — С. 102—111.
22. Тарнович. Ю. Ілюстрована історія Лемківщини / Юліан Тарнович. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 1998. — 288 с.
23. Хомик В. Звичаї та обряди лемків / Василь Хомик // Наше слово. — 1963. — № 20.
24. Шмайда М. А іші вам вінчую. Календарна обрядовість русинів-українців Чехо-Словаччини / Михайло Шмайда. — Братіслава : Словацьке педагогічне видавництво ; Пряшів : Відділ української літератури, 1992. — 502 с.
25. Шмайда М. Повір'я та приказки / Михайло Шмайда // Дукля (Пряшів). — 1964. — Ч. 3. — С. 100—107.
26. Christmas in Brazil. Christmas Around the World From World Book. — Chicago ; London ; Sydney ; Toronto : World Book, Inc., 1986. — 80 s.
27. Christmas in Denmark. Christmas Around the World From World Book. — Chicago : World Book Encyclopedia, Inc., 1986. — 80 s.
28. Sznajder J. Z kraju huculów / J. Sznajder // Lud. — Lwów. — 1899. — Т. 5.

Mariya Horbal

ON WATER IN LEMKOS' CHRISTMAS RITUALISM

Semantic meaning of water in the Christmas ritualism of Lemko land is being analyzed in the article. The author has concluded with a claim that during Christmas festivals people's honorable treatment of water and myths as for its miraculous qualities testify popular respect to summer heavenly elements as clouds and warm rains playing quite important part in agriculture.

Keywords: expurgation of illnesses, expiation of past-year sins, expulsion of every evil before the New Year, magical protective function, defensive function.

Марія Горбаль

ВОДА В РОЖДЕСТВЕНСКОЙ ОБРЯДОВОСТИ ЛЕМКОВ

В статье анализируется семантическое значение воды в рождественской обрядовости Лемковщины. Автор приходит к выводу, что почитание рождественской воды и мифы о ее чудодейственной силе свидетельствуют — народ в рождественские праздники поклоняется летним небесным силам — тучам и летнему дождю, играющим значительную роль в земледелии.

Ключевые слова: очищение от болезней, от прошлогодних грехов, от всего злого перед началом нового года, магическая обереговая функция, защитная сила.